МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

БЕЗЗУБЕНКО МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.98:368.9(477)

ОСНОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ УХИЛЕНЬ ВІД СПЛАТИ ЄДИНОГО ВНЕСКУ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ТА СТРАХОВИХ ВНЕСКІВ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ

Спеціальність **12.00.09** – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України
ТАТАРОВ Олег Юрійович,
Офіс Президента України,
Заступник Керівника

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
заслужений юрист України
СЕРГЄЄВА Діана Борисівна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут права,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

доктор юридичних наук, доцент
ШЕВЧИШЕН Артем Вікторович,
Головне слідче управління Національної поліції України,
начальник відділу розслідування службових злочинів управління розслідування корупційних злочинів

Захист відбудеться «14» травня 2021 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.05 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 253.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий «14» квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради **Н. П. Сиза**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розбудова України як демократичної, правової держави передбачає здійснення низки важливих заходів щодо розвитку суспільних відносин (у тому числі кримінально-правових), інститутів громадянського суспільства, державних підприємств, забезпечення функціонування підприємств і суб'єктів господарської діяльності тощо. У сучасних умовах панування затяжної кризи, спричиненої поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19 на території України, питання щодо контролю за суб'єктами господарської діяльності є складним, що до того ж зумовлюється численними правопорушеннями у зазначеній сфері. Важливим призначенням держави є захистити власні інтереси від протиправних посягань на господарську та податкову сферу, реалізація яких покладається на відповідні органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства України.

У цьому контексті йдеться про вчинення злочинів у сфері господарської діяльності загалом та ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування зокрема. Відповідно, з метою підвищення ефективності кримінально-правової охорони системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, реалізації конституційних гарантій громадян України на соціальний захист, недопущення втрат фондів загальнообов'язкового соціального страхування актуальним є дослідження методики розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Про тенденцію латентності вказаної категорії злочинів свідчать і вітчизняні статистичні дані Офісу Генерального прокурора. Так, за 2015 р. зареєстровано 21 кримінальне провадження за ст. 212[1] КК України (ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування)[1]. Лише у січні-березні 2020 р. за цією ж ст. КК України зареєстровано 22 кримінальні провадження[2], що свідчить про значну динамку зростання вказаної категорії злочинів у сфері господарської діяльності. Водночас за період 2015–2020 рр. лише близько половини закінчених проваджень спрямовували до суду: 2015 р. – 54 (52,9 % від завершених кримінальних проваджень), 2016 р. – 35 (55,5 %), 2017 р. – 29 (59,2 %), 2018 р. – 29 (65,9 %), 2019 р. – 20 (57,1 %), за перший квартал 2020 р. – 10 (90,9 %) («Zvity Derzhavnoi podatkovoi», 2015–2020).

---

[1] Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2015 року / Статистичні дані Офісу Генерального прокурора // Офіс Генерального прокурора.. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=112653&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 12.12.2020).

[2] Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-березень 2020 року / Статистичні дані Офісу Генерального прокурора // Офіс Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 12.12.2020).

Відповідно, подолання зазначених негативних тенденцій можливе лише за умови повного, всебічного та неупередженого розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Оскільки саме від ефективності здійснення розслідування злочинів вказаної категорії залежить у кінцевому підсумку захист економічних процесів від тиску силових органів, що підтримується міжнародними партнерами України. На підтвердження актуальності дисертаційного дослідження свідчить також той факт, що Президент України підписав Закон України «Про Бюро економічної безпеки України»[3], який передбачає правові та організаційні засади функціонування нового правоохоронного органу, метою діяльності якого має стати протидія кримінальним правопорушенням, які негативно впливають на економіку держави, сприяють її тінізації і витоку капіталу, а також появі іншим негативним явищам, які уповільнюють темпи економічного зростання та загрожують національним інтересам у сфері економіки.

Таким чином, зазначений стан злочинності, необхідність пошуку нових методів діяльності органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства у процесі досудового розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування обумовлюють необхідність розробки науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на забезпечення всебічного, повного та неупередженого розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці таких відомих науковців, як: Ю. П. Аленін, О. О. Андрєєв, В. Д. Берназ, Р. Х. Бічурін, Л. П. Брич, В. В. Вапнярчук, В. М. Вересов, Г. П. Власова, І. О. Возгрін, А. Ф. Волобуєв, І. Ф. Герасимов, В. М. Гузєй, Г. В. Густов, Л. В. Дмитрієва, Л. Я. Драпкін, В. А. Журавель, Г. О. Зорін, М. М. Єфімов, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, В. П. Корж, В. В. Лисенко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, В. О. Малярова, В. М. Мельничок, В. О. Останін, О. І. Перепелиця, М. А. Погорецький, М. В. Салтевський, Д. Б. Сергєєва, В. Л. Синчук, Р. Л. Степанюк, О. Ю. Татаров, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалова, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, А. В. Шевчишен, В. М. Шевчук, В. Ю. Шепітько, А. Р. Шляхов та ін.

Констатуючи значний внесок зазначених учених у розробку вказаної проблематики, зауважимо, що вони у своїх наукових працях торкалися лише окремих її аспектів, у зв'язку з чим багато теоретичних положень, пов'язаних як із криміналістичною характеристикою ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, продовжують залишатися

[3] Президент підписав закон щодо створення Бюро економічної безпеки // Президент України. URL: https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-stvorennya-byuro-ekonomichnoy-67265 (дата звернення: 25.03.2021).

недостатньо дослідженими. Тож необхідність у науковому забезпеченні ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування є очевидною. Саме ці обставини вплинули на обрання теми дисертаційного дослідження та підтверджують її актуальність і своєчасність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16.03.2015 № 275; тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 рр., затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11.06.2020 № 454. Тему дисертації затверджено Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23 червня 2016 р. (протокол № 6).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є комплексне вивчення та розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення методики розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Для реалізації цієї мети окреслено такі основні *завдання*:

– визначити теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– виокремити типові способи ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– окреслити час, місце, обстановку та типові сліди ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– розкрити характеристику особи злочинця ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– визначити особливості відкриття кримінальних проваджень ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– встановити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також відповідні їм алгоритми дій слідчого;

– розкрити особливості наступного етапу розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– виокремити характеристику організації взаємодії при розслідуванні ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– визначити тактику огляду у справах щодо ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– запропонувати тактику допиту підозрюваних у кримінальних провадженнях щодо ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– окреслити тактику провадження інших процесуальних дій та специфіку проведення експертиз у кримінальних провадженнях щодо ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Об'єктом дослідження виступають злочинна діяльність, яка полягає в ухиленні від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, та діяльність органів досудового розслідування з розслідування злочинів цієї категорії.

Предметом дослідження є основи методики розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають діалектичний метод пізнання дійсності, загальнонауковий і спеціальні методи дослідження. Діалектичний метод використовувався під час визначення криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування як інформаційної моделі, елементи якої взаємопов'язані між собою і впливають на формування відповідної криміналістичної методики (підрозділи 1.1–1.4), і вплинув на формулювання висновків та пропозицій за темою дисертації. Методи логіки застосовано при дослідженні нормативно-правових актів, результатів слідчої та судової практики, концепцій з питань, що входять у предмет дослідження, що дозволило виокремити елементи криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (підрозділи 1.1–1.4). За допомогою порівняльно-правового методу здійснено аналіз нормативних актів, що регулюють діяльність слідчого з метою визначення способів і слідової картини вчинення досліджуваних злочинів, а також характеристики особи злочинця (підрозділи 1.2, 1.4), а також правових актів, що визначають особливості досудового розслідування вказаних кримінальних правопорушень (підрозділи 2.1, 2.2, розділ 3). Історико-правовий метод дозволив проілюструвати розвиток наукових учень про «криміналістичну характеристику злочинів», «етапи розслідування», «тактичні завдання розслідування»,

«обставини, що підлягають з'ясуванню (встановленню)», «слідчі ситуації», «алгоритмізацію розслідування» та їх ролі в діяльності з розслідування кримінальних правопорушень (підрозділи 1.1, 2.1–2.4). Соціологічні методи використано для отримання відомостей про окремі елементи механізмів учинення ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше в Україні на монографічному рівні проведено комплексне наукове дослідження методики розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. У дисертації сформульовано концептуальні положення, висновки та рекомендації, які мають певний ступінь новизни. Серед них такі:

вперше:

– на основі застосування кримінально-правової характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування виокремлено характерні для особи підозрюваного ознаки: соціально-демографічні, наявність відповідної кваліфікації, зумовленість саме її статусом і характером професійної діяльності;

– виділено й охарактеризовано елементи слідової картини ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– визначено та систематизовано обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, як самостійний елемент відповідної окремої криміналістичної методики, який формується з урахуванням предмета доказування, криміналістичної та кримінально-правової характеристик указаних злочинів і повною мірою відображає специфіку механізму вчиненого протиправного діяння, яку повинен дослідити слідчий під час його розслідування;

– визначено типові способи вчинення ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, якими є: несплата єдиного внеску на загальнообов`язкове державне соціальне страхування; перерахування відповідних коштів на інші рахунки; непогашення поточних нарахувань і збільшення заборгованості по сплаті єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; завідомо неправдиве подання періодичної звітності;

удосконалено:

– окремі положення вчення про механізм злочину та відображення слідів злочину в навколишньому середовищі;

– систему типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– криміналістичну характеристику ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, й розуміння змісту її окремих структурних елементів (предмета злочину, способу вчинення злочину, особи злочинця та слідів злочину);

– методи виявлення й фіксації криміналістично значущої інформації про нецільове використання коштів та їх невідображення у відповідній податковій документації;

– рекомендації щодо організації та проведення окремих слідчих (розшукових) дій (огляду, допиту, обшуку) під час досудового розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

дістали подальшого розвитку:

– учення про форми взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами, Державною казначейською службою України, Державною аудиторською службою України, Державною фіскальною службою України й іншими контролюючими органами;

– положення про типізацію слідчих ситуацій і розроблення відповідних їм алгоритмів дій слідчого з урахуванням специфіки конкретного етапу розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також змісту тактичних завдань розслідування;

– зміст елементів криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (обстановка; спосіб вчинення; типова слідова картина; особа злочинця);

– погляди на розуміння типової слідчої ситуації та типової слідчої версії, а також їхнє значення для формування окремої криміналістичної методики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – в аспекті подальшого розвитку й удосконалення наведених положень, а також як підґрунтя для формування і реалізації окремих криміналістичних методик розслідування злочинів у сфері господарської діяльності (акти впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 10.02.2021 та Національної академії внутрішніх справ від 16.03.2021);

– *практичній діяльності* з розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 10.03.2021);

– *навчальному процесі* – у закладах вищої освіти при викладанні криміналістики, підвищенні кваліфікації прокурорів, слідчих, працівників оперативних підрозділів, суддів, підготовці підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів (акти впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 10.02.2021 та Національної академії внутрішніх справ від 16.03.2021).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та рекомендації, сформовані в дисертації, доповідалися та були оприлюднені у виступах автора на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 8–9 червня 2018 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, 18–19 січня 2019 р.), «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (м. Львів, 19–20 квітня 2019 р.), «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 19–20 червня 2020 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації дістали відображення у 10 наукових працях, з яких 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, одна – у науковому виданні Республіки Польща, а також у 4 тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, 3 розділів, які включають 12 підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 224 сторінки, з яких основного тексту – 172 сторінки. Список використаних джерел складається з 278 найменувань і займає 27 сторінок. Додатки розміщені на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, висвітлено ступінь вивчення наукової проблеми і зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами; визначено мету та завдання, об'єкт, предмет і методологічні засади дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» складається із чотирьох підрозділів.

Підрозділ 1.1. «Теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» присвячений висвітленню наукових робіт із

проблематики криміналістичної характеристики окремих видів злочинів, що складають передумови для визначення криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування як злочину у сфері господарської діяльності.

Запропоновано до складу криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування включати відомості про особу злочинця; типові способи; час, місце, обстановку та типові сліди вчинення ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

У підрозділі 1.2. «Типові способи ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» проаналізовано сучасні підходи вчених-криміналістів щодо визначення типових способів учинення злочинів у сфері господарської діяльності.

Встановлено, що типовими способами вчинення ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування є умисні дії особи злочинця (його співучасників) щодо підготовки, вчинення та приховування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, охоплені єдиним (зазвичай корисливим) мотивом і передбачають використання різних знарядь та засобів.

Підрозділ 1.3. «Час, місце, обстановка та типові сліди ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» присвячений визначенню часу, місця, обстановки та типових слідів ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Наголошено, що типовим часом вчинення ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування є переважно денний час доби.

До типових слідів ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування віднесено такі: матеріальні (наявність або, навпаки, відсутність документів, що відображають виконання будь-якої господарської, фінансової, банківської або податкової інформації) й ідеальні (відображення у свідомості людей і збережена в їхній пам'яті криміналістично значуща інформація щодо вчинення зазначеного виду злочину).

У підрозділі 1.4. «Характеристика особи злочинця» доведено, що встановлення особи під час досудового розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування допомагає

визначити й описати риси характеру, особистісні й соціальні особливості людини, схильної до вчинення суспільно небезпечного діяння (злочину).

Зроблено висновок, що характеристика особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, внаслідок вищевказаних й інших обставин, зазнала певних змін. За результатами аналізу статистичних даних, встановлено, що ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування вчинялися: 89 % – раніше судимими особами; 67 % – групою осіб.

Обґрунтовується враховувати такі дані про особу злочинця: соціально-демографічні дані (вік, рівень освіти, в частині відповідних фахових навичок; рівень володіння мовою, якою здійснюється кримінальне провадження), місце помешкання, обраний запобіжний захід), відомості соціально-правового характеру (факт притягнення до кримінальної або адміністративної відповідальності).

Розділ 2 «Організація розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Особливості початку кримінального провадження. Обставини, що підлягають з'ясуванню» розкрито приводи та підстави, особливості початку досудового розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Встановлено, що початок досудового розслідування досліджуваної категорії злочинів здебільшого відбувається на підставі результатів перевірки органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства України, яким встановлено факт вчинення такого злочину при здійсненні досудового розслідування в інших кримінальних проваджень, значно рідше – в результаті самостійного виявлення слідчим, прокурором із будь-якого джерела.

Здійснено аналіз поглядів науковців щодо визначення поняття, змісту обставин, що підлягають з'ясуванню під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, та їх місця у системі криміналістичної характеристики.

Обґрунтовано, що визначення в окремій видовій методиці обставин, зазначених у ч. 1 ст. 91 КПК України та кримінально-правовій характеристиці злочину, передбаченого ст. 212-1 КК України, забезпечить його швидке, повне та неупереджене розслідування.

У підрозділі 2.2. «Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та відповідні їм алгоритми дій слідчого» визначено, що ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування є результатом поведінки його учасників, у зв'язку з чим важливе місце в структурі

криміналістичної характеристики вказаного виду кримінальних правопорушень посідають способи їх вчинення.

На початковому етапі досудового розслідування виокремлено такі типові слідчі ситуації, як: а) відомості про злочин внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) за результатами розгляду заяви, повідомлення про вчинений злочин або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення; б) відомості про злочин внесено до ЄРДР на підставі матеріалів оперативно-розшукової діяльності; в) відомості про злочин внесено до ЄРДР на підставі матеріалів, зібраних за результатами проведення спеціальних перевірок або з інших гласних джерел; г) відомості про злочин внесено до ЄРДР під час розслідування інших протиправних діянь.

У підрозділі 2.3. «Особливості наступного етапу розслідування» проаналізовано наукові підходи стосовно визначення поняття «етап розслідування», критеріїв періодизації та кількості етапів досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Виділено початковий і наступний етапи розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Систему загальних та окремих типових версій подано у вигляді комплексу підсистем версій: а) версії, які висуваються за окремим фактом ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; б) версії про вчинення різних ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування однією й тією ж групою злочинців; в) версії про склад і функції учасників злочинної групи; г) версії про можливе існування джерел і носіїв доказової інформації у кримінальному провадженні. Кожна з підсистем включає в себе комплекс більш окремих типових версій.

У підрозділі 2.4. «Організація взаємодії при розслідуванні ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» надано характеристику правовідносин між зазначеними суб'єктами з урахуванням специфіки законодавчої і відомчої нормативно-правової регламентації виявлення та розслідування досліджуваних злочинів.

До завдань планування досудового розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування віднесено: 1) визначення шляхів розслідування злочинів; 2) забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності розслідування; 3) своєчасне застосування науково-технічних і тактичних прийомів криміналістики з урахуванням особливостей кожного кримінального провадження; 4) забезпечення найбільш ефективного поєднання слідчих (розшукових) дій з іншими процесуальними діями під час розслідування злочину; 5) сприяння економії сил і засобів слідчого апарату.

Спираючись на наукові розробки Д. Б. Сергєєвої, дисертант пропонує під взаємодією слідчого з оперативними працівниками уповноважених оперативних підрозділів розуміти необхідний, заснований на законі і відомчих нормативних актах, координований за проміжними цілями напрямок діяльності, який має вираз у найбільш раціональному поєднанні притаманних цим суб'єктам можливостей в процесі досягнення цілей розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Розділ 3 «Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Тактика огляду» на підставі результатів аналізу наукових праць учених (О. Б. Градусова, В. П. Колмаков, О. Є. Космодем'янська, А. М. Сажаєв) уточнено криміналістичні рекомендації щодо проведення огляду місця події із урахуванням слідчих ситуацій. Визначено, що слідчому під час розслідування злочинів цієї категорії найбільш доцільно проводити такі невідкладні процесуальні дії, як: тимчасовий доступ до документів, обшук, огляд документів, допити (свідків, підозрюваного). Охарактеризовано тактичні особливості їхнього проведення (з умовним розподілом на підготовчий, робочий та завершальний етапи). Наголошено на тому, що, перш за все, слідчий має отримати доступ до документів, що містять інформацію, яка стосується використання бюджетних коштів, проаналізувати та зіставити їх.

Визначено, що огляд документів є слідчою (розшуковою) дією, в ході проведення якої відбувається отримання вихідної інформації про подію кримінального правопорушення, яка дозволяє в подальшому визначити напрям здійснення досудового розслідування. У зв'язку з цим тактика проведення огляду у вказаній категорії кримінальних проваджень поєднує в собі особливості тактики огляду як при розслідуванні податкових злочинів, так і злочинів у сфері господарської діяльності.

У підрозділі 3.2. «Тактика допиту» з'ясовано сутність, завдання, значення та порядок проведення допиту в кримінальному провадженні; виокремлено його характеристики залежно від процесуального статусу допитуваної особи, слідчих ситуацій і тактичних завдань розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Визначено предмет допиту підозрюваного. Акцентовано увагу на тому, що підготовка до допиту під час досудового розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування повинна бути ретельною, оскільки допит є одним із основних способів збирання доказів або перевірки вже отриманих доказів у кримінальних провадженнях цієї категорії.

Визначено, що тактичні прийоми допиту підозрюваного націлені на схиляння особи до надання повних і правдивих показань, виявлення неправдивих показань. Наведено рекомендації стосовно фіксації ходу та результатів допиту підозрюваного.

У підрозділі 3.3. «Тактика проведення інших процесуальних дій. Використання можливостей судових експертиз» розглянуто особливості допиту двох чи більше вже допитаних осіб, тимчасового доступу до речей і документів, обшуку.

З'ясовано, у яких випадках під час розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування проводиться тимчасовий доступ до речей і документів. Автором наведено криміналістичні рекомендації стосовно тактики тимчасового доступу до речей і документів.

У дисертації висвітлено тактичні та техніко-криміналістичні особливості підготовки та призначення окремих видів експертиз, їх сучасні можливості, які забезпечуються, насамперед, залученням широкого спектра сучасних інструментальних та інших методів дослідження.

Наголошується, що для надання допомоги слідчому у підготовці матеріалів для проведення судових експертиз доцільно залучати спеціаліста тієї експертної спеціальності, який згодом буде проводити судову експертизу відповідного виду або підвиду. У зв'язку з цим акцентується, що підготовка матеріалів на експертизу забезпечується якісним оглядом її об'єктів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявляється в розробленні основ методики розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. У результаті проведеного наукового дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Криміналістична характеристика ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування являє собою важливу наукову категорію, що має теоретичне значення для побудови методики розслідування вказаного виду злочинів і практичне значення для процесу розслідування окремого виду злочину, адже дозволяє сформувати типові версії вчиненого й визначити способи їх перевірки.

Сутність криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування полягає у тому, що вона являє собою опис елементів цього виду злочинів, який здійснюється на основі практичного досвіду правоохоронних органів і спрямований на оптимізацію та покращення процесу досудового розслідування.

До елементів криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування запропоновано

віднести такі: способи вчинення злочину, час, місце, обстановка та типові сліди вчинення цього виду злочину, особа злочинця.

2. Типовими способами вчинення ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування є: несплата єдиного внеску на загальнообов`язкове державне соціальне страхування; перерахування відповідних коштів на інші рахунки; неналежна організація бухгалтерського і податкового обліку, що призвело до ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування; незабезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, неправильність обчислення, несвоєчасність сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджету та державних цільових фондів; непогашення поточних нарахувань і збільшення заборгованості по сплаті єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування; завідомо неправдиве подання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів тощо.

3. За місцем ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування вказані злочини можуть вчинятися в: а) органах державної влади та органах місцевого самоврядування; б) державних і муніципальних закладах; в) органах громадських і релігійних організацій; г) приватних організаціях (як комерційних, так і некомерційних структур). Причому варто усвідомлювати, що місце вчинення злочину конкретизує й індивідуалізує сам злочин.

Характеристику особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування складає сукупність ознак, таких як: стать, вік, національність, сімейний стан, місце проживання, наявність чи відсутність вищої освіти, спосіб життя (коло друзів, звички, ціннісні пріоритети), соціальна активність, економічне становище (наявність постійного місця роботи, рівень доходів), індивідуальні фізіологічні особливості тощо.

4. Важливим джерелом криміналістично значущої інформації про ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування, є особа злочинця і його професійні навички. Кореляційні зв’язки особи злочинця й об’єкта злочинного посягання, особи злочинця та способу вчинення злочину дозволяють слідчому здійснювати версіювання на початковому етапі розслідування в умовах інформаційної невизначеності.

Особа злочинця найчастіше має попередній злочинний досвід у сфері господарської діяльності та керується корисливими мотивами.

5. До структури початкового етапу досудового розслідування входить прийняття процесуальних рішень і проведення різного роду процесуальних дій, до яких відносяться: слідчі дії, в тому числі, й визначені теорією криміналістики як невідкладні.

Типовими слідчими версіями, що висуваються і перевіряються у вищевказаних типових слідчих ситуаціях початкового етапу розслідування ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, є такі: 1) вчинено ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування за тих обставин, про які повідомили очевидці; злочин, про який надійшла інформація, мав місце, але був вчинений у сукупності; 2) вчинено ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування особами, на які вказують очевидці; версії щодо ймовірного місцезнаходження підозрюваного; 3) вчинено ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, однак свідки повідомили неточну інформацію про обставини злочину; 4) вчинено ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, але було вчинено інший злочин у сукупності.

Обставини, що підлягають встановленню під час досудового розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, запропоновано поділити на: загальні та спеціальні.

6. Слідчу ситуацію запропоновано визначити як сукупність сформованих на певному етапі умов – стану й обстановки – розслідування, сприйнятих, оцінюваних і використовуваних слідчим для вирішення тактичних завдань і досягнення загальних (стратегічних) цілей розслідування.

Залежно від варіацій інформаційного наповнення на початковому етапі розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування виділено такі типові слідчі ситуації: а) відомості про злочин внесено до ЄРДР за результатами розгляду заяви, повідомлення про вчинений злочин або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення; б) відомості про злочин внесено до ЄРДР на підставі матеріалів оперативно-розшукової діяльності; в) відомості про злочин внесено до ЄРДР на підставі матеріалів, зібраних за результатами проведення спеціальних перевірок або з інших гласних джерел; г) відомості про злочин внесено до ЄРДР під час розслідування інших протиправних діянь.

7. З урахуванням слідчих ситуацій, що склалися, визначено такий алгоритм дій: допит підозрюваного; за необхідності проведення одночасних допитів двох чи більше раніше допитаних осіб; направлення запитів за місцем проживання, роботи з метою отримання характеризуючої інформації; перевірка підозрюваного на наявність непогашених судимостей; проведення експертиз.

У дисертації наголошено на проведенні під час досудового розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне

страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування таких тактичних операцій, як «Збирання первинної інформації», «Розшук відомих злочинців», «Встановлення особи, яка вчинила злочин», «Перевірка зв'язків злочинця», «Розшук злочинця», «Затримання злочинця», «Встановлення співучасників», «Вивчення особи підозрюваного», «Подолання протидії».

8. До процесуальних форм взаємодії слідчого й оперативних підрозділів поліції під час розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, що найбільш часто застосовують, належать: проведення відповідним оперативним підрозділом Національної поліції України слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого (обшук, огляд місця події, пред'явлення для впізнання) та надання ними допомоги слідчому при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, які потребують значного обсягу роботи або додаткових гарантій для осіб, які беруть участь у них; розшук підозрюваного.

Взаємодія слідчого й оперативного працівника – це активна цілеспрямована діяльність суб'єктів, до якої можуть залучатися негласні співробітники, представники громадськості, фахівці різних галузей знань, при цьому кожен суб'єкт вживає конкретних заходів, у межах встановлених законом повноважень, і які спрямовані на отримання відомостей при розслідуванні ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

9. У ході проведення огляду місця події відбувається отримання вихідної інформації про подію кримінального правопорушення, яка дозволяє в подальшому визначити напрям здійснення досудового розслідування. Під час розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування слідчий переважно стикається з проведенням огляду місця події.

Тактика проведення огляду місця події у вказаній категорії кримінальних проваджень поєднує в собі особливості тактики огляду місця події як при розслідуванні податкових злочинів загалом, так і злочинів у сфері господарської діяльності. Причому вказані особливості характерні для кожного з етапів його проведення. Починаючи з підготовки до огляду місця події, слідчий, насамперед, повинен обов'язково залучити до його проведення спеціалістів поряд із інспектором криміналістом. Іншим, не менш важливим аспектом підготовки до вказаної слідчої (розшукової) дії є матеріально-технічне забезпечення, яке включає в себе не тільки вибір необхідних засобів пошуку, фіксації та вилучення слідів кримінального правопорушення, а й забезпечення їх достатньої кількості. Зокрема, йдеться про засоби огородження території місця події, додаткового освітлення, фото- та відеозйомки, пакувальний матеріал, засоби для здійснення інших заходів тощо.

10. Підготовка до допиту під час розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових

внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування має здійснюватися шляхом: ознайомлення з матеріалами кримінального провадження; збирання відомостей, що характеризують особу допитуваного; встановлення послідовності, в якій варто проводити допити; визначення предмета допиту; визначення часу, місця та учасників допиту; запрошення допитуваного та залучених осіб; організація техніко-криміналістичного забезпечення допиту; планування допиту, в рамках якого прогнозується ймовірна лінія поведінки учасників допиту, та визначаються відповідні тактичні прийоми допиту.

З метою попередження відмови допитуваного від раніше наданих показань, а також необґрунтованих звинувачень слідчого в застосуванні ним щодо особи, яку допитують, протиправного впливу рекомендується застосовувати технічні засоби фіксації. Перевага надається застосуванню відеозапису, оскільки це дозволяє зафіксувати не тільки хід і результати допиту, а також поведінкову реакцію допитуваної особи.

11. Запропоновано при розгляді використання спеціальних знань при розслідуванні ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування дотримуватися такої класифікації: використання спеціальних знань особи, яка залучається для надання консультацій та надання безпосередньої технічної допомоги як спеціаліст сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування та судом під час судового розгляду; використання спеціальних знань особи, яка залучається як експерт для проведення експертизи.

Призначення судових експертиз обумовлюється специфікою документообігу, бухгалтерського, податкового та виробничого обліку, фінансової звітності. Зазначене зумовлює напрям і характер експертних досліджень при розслідуванні ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Беззубенко М. В. Час, місце, обстановка та типові сліди ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1. Т. 5. С. 144–152.

2. Беззубенко М. В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1. Т. 5. С. 203–211.

3. Беззубенко М. В. Теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Юридична наука*. 2019. № 8. С. 121–127.

4. Беззубенко М. В. Типові способи ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Юридична наука*. 2019. № 9. С. 187–196.

5. Беззубенко М. В. Особливості відкриття кримінального провадження щодо ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Юридична наука*. 2020. № 1. С. 203–210.

6. Беззубенко М. В. Особливості тактики допиту підозрюваного у злочинах ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 5. С. 131–134 (Республіка Польща).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Беззубенко М. В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування щодо ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8–9 черв. 2018 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 67–69.

8. Беззубенко М. В. Особливості тактики допиту свідків у злочинах ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Реформування національного та міжнародного права*: перспективи та пріоритети : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18–19 січ. 2019 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 19–22.

9. Беззубенко М. В. Організація розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19–20 квіт. 2019 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 66–69.

10. Беззубенко М. В. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час досудового розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19–20 черв. 2020 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 41–44.

АНОТАЦІЯ

Беззубенко М. В. Основи методики розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2021.

У дисертації на основі вивчення норм вітчизняного законодавства, наукових праць, узагальнення судово-слідчої практики та офіційної статистики подано криміналістичну характеристику ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Як основні елементи такої характеристики розглянуто: предмет посягання, спосіб вчинення злочину, особа злочинця та сліди злочину. Виокремлено типові слідчі ситуації початкового та наступного етапів розслідування, запропоновано алгоритми дій слідчого в кожній із них та описано особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Охарактеризовано форми взаємодії слідчого під час розслідування з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами. Основними процесуальними формами використання спеціальних знань під час розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування є залучення спеціаліста до огляду, допиту, обшуку та призначення судових експертиз.

Ключові слова: методика, розслідування, ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, криміналістична характеристика, типові способи, час, місце, обстановка, типові сліди, особа злочинця, кримінальне провадження, типові слідчі ситуації, взаємодія, огляд, допит.

АННОТАЦИЯ

Беззубенко Н. В. Основы методики расследования уклонений от уплаты единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование и страховых взносов на общеобязательное государственное пенсионное страхование. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Киевский национальный

университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2021.

В диссертации на основе изучения норм отечественного законодательства, научных работ, обобщения судебно-следственной практики и официальной статистики подана криминалистическая характеристика уклонения от уплаты единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование и страховых взносов на общеобязательное государственное пенсионное страхование. В качестве основных элементов такой характеристики рассмотрены: предмет посягательства, способ совершения преступления, личность преступника и следы преступления. Выделены типичные следственные ситуации первоначального и последующего этапов расследования, предложены алгоритмы действий следователя в каждой из них, и описаны особенности тактики проведения отдельных следственных (розыскных) действий. Охарактеризованы формы взаимодействия следователя при расследовании с оперативными подразделениями и другими субъектами. Основными процессуальными формами использования специальных знаний при расследовании уклонения от уплаты единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование и страховых взносов на общеобязательное государственное пенсионное страхование, являются привлечение специалиста к проведению осмотра, допроса, обыска и назначение судебных экспертиз.

Ключевые слова: методика, расследование, уклонение от уплаты единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование, криминалистическая характеристика, типичные способы, время, место, обстановка, типичные следы, личность преступника, уголовное производство, типичные следственные ситуации, взаимодействие, осмотр, допрос.

SUMMARY

Bezzubenko M. V. Fundamentals of the methodology for investigating evasion of payment of a single contribution to compulsory state social insurance and insurance contributions to compulsory state pension insurance. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

A dissertation for the degree of candidate of legal sciences in the specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; judicial expertise; operational search activity. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2021.

In the dissertation, based on the study of the norms of domestic legislation, scientific works, generalization of forensic practice and official statistics, a forensic characterization of evasion from the payment of a single contribution to compulsory state social insurance and insurance contributions to compulsory state pension insurance is presented. The following are considered as the main elements of such a characteristic: the subject of the encroachment, the method of committing the crime, the identity of the offender and the traces of the crime. Typical investigative situations of the initial and subsequent stages of the investigation are highlighted, algorithms for

the investigator's actions in each of them are proposed, and the features of the tactics of conducting individual investigative (search) actions are described. The forms of interaction of the investigator during the investigation with operational divisions and other subjects are characterized. The main procedural forms of using special knowledge in the investigation of evasion from the payment of a single contribution for compulsory state social insurance and insurance contributions for compulsory state pension insurance is to attract a specialist to review, interrogate, search and assign forensic examinations.

It is established that the forensic characteristics of evasions from the payment of a single contribution to the obligatory state social insurance and insurance contributions to the obligatory state pension insurance is an important scientific category that has theoretical significance for building a methodology for investigating this type of crime and practical significance for the investigation process. a separate type of crime, because it allows you to form typical versions of the crime and determine ways to verify them.

It is determined that the essence of the forensic characterization of evasions from payment of a single contribution to the obligatory state social insurance and insurance contributions to the obligatory state pension insurance is that it is a description of the elements of this type of crime, which is based on practical experience of law enforcement agencies. and aims to optimize and improve the pre-trial investigation process.

It is emphasized that the structure of the initial stage of pre-trial investigation includes the adoption of procedural decisions and various procedural actions, which include: investigative actions, including those defined by the theory of criminal procedure and criminology as urgent; operational and investigative measures.

It is established that the results of operational and investigative measures carried out at the initial stage of pre-trial proceedings, on the one hand, can be used only for informational and tactical purposes, and on the other – as reasons and grounds for initiating criminal proceedings or investigative actions and other procedural decisions. to obtain evidence in criminal proceedings.

It is proposed to divide criminal procedural decisions of this stage into: intermediate (which are necessary for carrying out this or that procedural (investigative, operative-search) action or its registration: about detention, carrying out search, seizure, announcement of search of the person, etc.); final (which ends the initial stage: bringing a person as a defendant or sending materials to resolve the issue of closing criminal proceedings).

Key words: methodology, investigation, evasion of payment of a single contribution to compulsory state social insurance, forensic characteristics, typical methods, time, place, situation, typical traces, identity of a criminal, criminal proceedings, typical investigative situations, interaction, examination, interrogation.